

ZAMONAVIY SOLIQ XIZMATLARINING SAMARADORLIGI HAMDA TADBIRKORLIK SUBYEKTLARI FAOLIYATIGA TA'SIRI

*Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti Mustaqil izlanuvchi
G'aniyev Farrux Izzatilloevich*

Annotasiya. Ushbu maqolada tovar va moliya bozorlarida monopoliyani bosqichma-bosqich qisqartirish, imtiyozlar va preferensiyalar berish tizimining samaradorligini oshirish, shuningdek, qonunchilikni tartibga solish tizimini qisqartirish orqali respublika iqtisodiyotining raqobatbardoshligiga salbiy ta'sirni yanada kamaytirishga alohida e'tibor qaratilgan. xo'jalik yurituvchi sub'ektlar zimmasiga yuklash va soliq ma'muriyatchiligini amalga oshirish va respublika soliq majburiyatlarini bajarishda soliq to'lovchilarning o'zaro hamkorligini tubdan yaxshilash.

Kalit so'zlar: soliq, fiskal siyosat, byudjet, soliq ma'muriyati, soliq salohiyati, normativ tahlil, ijobiy tahlil, soliq yuki, vakillik soliq stavkasi, o'rtacha stavka, soliq hisoboti, soliq tushumlari, soliq imtiyozlari.

Kirish: Soliq intizomiga rioya qilish davlat yuridik shaxslarining moliyaviy manfaatlarini himoya qilishning eng muhim omili bo'lib, soliq munosabatlarining amalga oshirilishini nazorat qiluvchi ixtisoslashtirilgan muassasalar tomonidan ta'minlanadi. Soliq ma'muriyatchiligi soliq yig'ishning qonuniy belgilangan qoidalariga va ularni amalga oshirish uchun majburiy huquqlariga asoslanib, huquqiy va iqtisodiy vositalar, dastaklar va imtiyozlar to'plamidan foydalangan holda soliq siyosatining strategik maqsadlarini amalga oshirishga mo'ljallangan.

Soliq xizmatlarining samaradorligi tadbirkorlik subyektlari faoliyatiga va umuman iqtisodiyotga katta ta'sir ko'rsatadi. Soliq xizmatlari bir qator muhim funksiyalarni bajaradi. Jumladan, soliq yig'ish, soliq qonunchiligiga rioya etilishini nazorat qilish, soliq masalalari bo'yicha ma'lumot va maslahatlar berish, nizolarni hal qilish va boshqalar hisoblanadi. Soliq xizmatlari samarali ishlaganda, soliq huquqbuzarliklari darajasini pasaytirishga va biznes sharoitlarini yaxshilashga yordam beradi. Bu qulay investitsiya muhitini yaratadi va iqtisodiy rivojlanishni rag'batlantiradi. Zamonaviy soliq xizmatlari ma'lumotlarni to'plash, qayta ishlash va tahlil qilish uchun zamonaviy texnologiyalar, avtomatlashtirilgan tizimlar va tahliliy vositalardan foydalanadi. Bu ularga soliq tekshiruvlarini yanada aniq va samarali rejalashtirish hamda o'tkazish, shuningdek soliq qoidabuzarliklari va firibgarlik sxemalarini aniqlash imkonini beradi. Soliq xizmatlarining muhim vazifalaridan biri soliq masalalari bo'yicha ma'lumot va maslahatlar berishdir. Soliq organlari o'z vaqtida va tushunarli ma'lumotlarni taqdim etganda, ular tadbirkorlar va boshqa tadbirkorlik subyektlariga soliq qonunchiligiga rioya qilishda yordam berishadi, xato va jarimalardan qochishadi. Biroq, soliq xizmatlarining samaradorligi bilan bog'liq ba'zi muammolar ham mavjud. Ba'zi soliq xizmatlari malakali kadrlar yetishmasligi, eskirgan texnologiyalar yoki cheklangan mablag' tufayli yetarli darajada samarali bo'lmasligi mumkin. Bu soliq deklarasiyalari va soliqni qaytarishning uzoq davom etishiga, shuningdek, soliq majburiyatlarining noto'g'ri hisob-kitoblariga olib kelishi mumkin. Xususan, soliq xizmatlarining samaradorligi tadbirkorlik subyektlari faoliyatiga bevosita ta'sir qiladi. Soliq xizmatlari samarali ishlayotgan bo'lsa, bu tadbirkorlikni rivojlantirish, investitsiya muhitini yaxshilash va iqtisodiy o'sishga yordam beradi. Bu, shuningdek, soliq to'lovchilar o'rtasida soliq yukining adolatli taqsimlanishini va soliq qonunchiligiga rioya etilishini ta'minlashga yordam beradi.

Zamonaviy soliq xizmatlarining samaradorligi va ularning tadbirkorlik subyektlari faoliyatiga ta'siri bir necha asosiy mezonlar bilan aniqlanishi mumkin.

Soliq xizmatlari samaradorligining birinchi mezonini soliq qonunchiligiga rioya qilishdir. Soliq xizmatlari fuqarolar va tadbirkorlik subyektlarining soliq majburiyatlariga rioya etilishini ta'minlashi, soliq deklarasiyasini topshirishning to'g'riligini va taqdim etilgan ma'lumotlarning ishonchligini tekshirishi kerak. Soliq majburiyatlarining aniq va o'z vaqtida bajarilishi soliq xizmatlarining ishi shunchalik samarali bo'ladi. Ikkinchi mezon - soliq tushumlarini yig'ish samaradorligi hisoblanadi. Soliq xizmatlari soliq to'lovchilardan maksimal soliq yig'ilishini ta'minlashi kerak. Bunga soliq majburiyatlarining o'z vaqtida va to'liq bajarilishini va soliq to'lovchilarning moliyaviy faoliyatini nazorat qilish hamda soliqqa tortish bilan bog'liq qonun hujjatlarining buzilishini aniqlash kiradi. Soliq xizmatlari soliq tushumlarini yig'ishda qanchalik samarali bo'lsa, davlat faoliyati uchun shunchalik ko'p resurslar taqdim etiladi. Samaradorlikning uchinchi mezonini tadbirkorlik subyektlari uchun soliq xatarlarini minimallashtirishdir. Soliq organlari korxonalar va fuqarolar o'z faoliyatini minimal soliq xavfi bilan amalga oshirishi mumkin bo'lgan sharoitlarni yaratishi kerak. Bunga soliq qonunchiligining ravshanligi va soliq yukining yetarliligi, proseduralarning shaffofligi va soliq organlarining qarorlari ustidan shikoyat qilish imkoniyati kiradi. Bunday sharoitlar tadbirkorlikni rivojlantirishga yordam beradi va investitsiyalarni jalb qiladi. Soliq xizmatlarining xo'jalik yurituvchi subyektlar faoliyatiga ta'siri ham ijobiy, ham salbiy bo'lishi mumkin. Ijobiy ta'sir soliq tizimining adolatligini ta'minlash, biznesni rivojlantirishga ko'maklashish va davlat faoliyati uchun zarur mablag'larni jalb qilishda namoyon bo'ladi. Salbiy ta'sir haddan tashqari byurokratiya, ortiqcha soliq yuki va soliq qoidalarining adolatsiz qo'llanilishi bilan bog'liq bo'lishi mumkin. Zamonaviy soliq xizmatlarining samaradorligi va ularning tadbirkorlik subyektlari faoliyatiga ta'siri soliq qonunchiligiga rioya qilish, soliq tushumlarini yig'ish samaradorligi va minimal soliq xatarlari bilan shart-sharoitlarni yaratishga bog'liq.

Zamonaviy soliq xizmatlarining samaradorligi va ularning xo'jalik yurituvchi subyektlar faoliyatiga ta'siri mamlakatning iqtisodiy rivojlanishi

uchun muhim ahamiyatga ega. Soliq xizmatlari korxonalar faoliyati va xatti-harakatlariga ta'sir qiluvchi bir qator funksiyalarni bajaradi. Soliq xizmatlarining muhim vazifalaridan biri soliqlarni yig'ish va davlatning moliyaviy barqarorligini ta'minlashdir. Muntazam byudjet daromadlari hukumatga ijtimoiy dasturlar, infratuzilma loyihalari va rivojlanishning boshqa ustuvor yo'nalishlarini moliyalashtirish imkonini beradi. Agar soliq xizmati samarali ishlayotgan bo'lsa, u davlatning moliyaviy barqarorligiga hissa qo'shadigan soliqlarning o'z vaqtida va adolatli yig'ilishini ta'minlaydi. Bundan tashqari, soliq xizmatlari soliq qonunchiligiga rioya etilishini nazorat qiladi. Ular soliq to'lovchilarning deklarasiyalarini tekshiradilar, soliqlarni hisoblash va to'lashning to'g'riligini nazorat qiladilar. Bu soliq firibgarligiga qarshi kurashga va soliq tizimida adolatni ta'minlashga yordam beradi. O'z navbatida, bu bozorning barcha ishtirokchilari uchun teng sharoitlar yaratadi va biznesning soliq tizimiga bo'lgan ishonchini oshiradi. Samarali soliq xizmatlari soliq siyosati va tartibga solish orqali tadbirkorlik subyektlari faoliyatiga ham ta'sir ko'rsatadi. Qoida tariqasida, soliq siyosati iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish va ayrim tarmoqlarni rivojlantirishga qaratilgan. Soliq imtiyozlari va past soliq stavkalari investitsiyalarni, ish o'rinlarini yaratish va innovatsiyalarni rag'batlantirishi mumkin. Shu bilan birga, soliqlar bozorga ta'sir qilish va iqtisodiyotni tartibga solish vositasi sifatida ishlatilishi mumkin. Agar soliq siyosati to'g'ri ishlab chiqilgan va samarali qo'llanilsa, u biznesni rivojlantirishga yordam beradi, investitsiyalarni rag'batlantiradi va iqtisodiy o'sishga hissa qo'shadi. Va nihoyat, soliq xizmatlarining samaradorligi korxonalar tomonidan ishonch va soliq majburiyatlariga rioya qilish darajasiga ham ta'sir qilishi mumkin. Agar soliq tizimi sodda, shaffof va samarali bo'lsa, korxonalar uchun soliq majburiyatlarini bajarish va jamoat hayotida ishtirok etish osonroq bo'ladi. Natijada, soliq huquqbuzarliklari va to'lovlarni to'lamaslik darajasi kamayadi, bu soliq xizmatiga o'z resurslarini ma'lumotlarni yig'ish va tahliliy tadqiqotlar kabi muhim vazifalarga yo'naltirishga imkon beradi. Zamonaviy soliq xizmatlarining

samaradorligi va ularning tadbirkorlik subyektlari faoliyatiga ta'siri davlatning moliyaviy barqarorligi, soliq qonunchiligiga, soliq siyosatiga rioya qilish va biznesga ishonch darajasi bilan chambarchas bog'liq. To'g'ri soliq tizimi va uning samarali ishlashi barqaror iqtisodiy rivojlanish hamda qulay investitsiya muhitini yaratishga yordam beradi.

Soliq xizmatlarining samaradorligi va ularning tadbirkorlik subyektlari faoliyatiga ta'siri iqtisodiyotni rivojlantirish hamda tadbirkorlikni rag'batlantirishning muhim omillaridir. Soliq xizmatlarining xo'jalik yurituvchi subyektlar faoliyatiga ta'sirini turli tomonlardan ko'rib chiqish mumkin. Soliq majburiyatlariga rioya qilish borasida zamonaviy soliq xizmatlari soliqlarni yig'ishda va soliq majburiyatlariga rioya etilishini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Soliq organlari ishining samaradorligi davlatning o'z dasturlari va ijtimoiy ehtiyojlarini moliyalashtirish qobiliyatiga sezilarli ta'sir ko'rsatishi mumkin. Soliqlar adolatli va samarali yig'ilganda, ular moliya tizimining barqarorligiga hissa qo'shadi va bozorning barcha ishtirokchilari uchun teng sharoitlar yaratadi. Mamlakatning soliq siyosati shaffof va bashorat qilinadigan bo'lishi kerak, shunda tadbirkorlar o'z faoliyatini uzoq muddatli rejalashtirishlari mumkin. Soliq organlari aniq qoidalar va ko'rsatmalar berishlari, shuningdek iqtisodiy vaziyatdagi o'zgarishlarga zudlik bilan javob berishlari kerak. Bu tadbirkorlarga oqilona qarorlar qabul qilishga va o'z biznesini rivojlantirishga sarmoya kiritishga yordam beradi. Soliq suiste'mol qilinishga qarshi kurashda soliq organlari soliqlarni noto'g'ri to'lash, yashirin daromadlar va boshqa qonunbuzarliklar kabi soliq huquqbuzarliklariga qarshi faol kurashishlari kerak. Bu barcha tadbirkorlar uchun teng sharoitlar yaratishga yordam beradi hamda bozorda raqobat buzilishining oldini oladi. Soliqqa oid yordamlar berilishida zamonaviy soliq xizmatlari soliq tartib-qoidalarini soddalashtirish va tadbirkorlar uchun soliq yukini kamaytirish uchun ishlashi kerak. Soliq majburiyatlarini bajarish uchun qancha kam vaqt va mablag' kerak bo'lsa, tadbirkorlar o'z bizneslari va innovasiyalarini rivojlantirishga shunchalik ko'p vaqt hamda pul

sarflashlari mumkin. Tadbirkorlikni rivojlantirish borasida soliq xizmatlari samarali ishlayotgan va tadbirkorlar uchun qulay shart-sharoitlar yaratilgan bo'lsa, bu biznesni rivojlantirishni rag'batlantiradi va investitsiyalarni jalb qiladi. Soliq stavkalari tadbirkorlarga, ayniqsa kichik va o'rta korxonalarga keraksiz yukni keltirib chiqarmaslik uchun oqilona bo'lishi kerak. Shunday qilib, zamonaviy soliq xizmatlarining samaradorligi xo'jalik yurituvchi subyektlar faoliyatini qo'llab-quvvatlashda muhim rol o'ynaydi. Soliq organlarining to'g'ri ishlashi iqtisodiyotni rivojlantirishga, soliq xatarlarini kamaytirishga va tadbirkorlarning soliq solish qoidalariga va tartib-qoidalariga bo'lgan ishonchini oshirishga yordam beradi.

Zamonaviy soliq xizmatlarining samaradorligi va ularning xo'jalik yurituvchi subyektlar faoliyatiga ta'siri mamlakatda iqtisodiyot va ishbilarmonlik muhitini rivojlantirishning muhim omilidir. Soliq xizmatlari soliq tushumlarini yig'ish, soliq qonunchiligiga rioya yetilishini nazorat qilish, axborot va maslahat xizmatlarini ko'rsatish uchun javobgardir. Soliq xizmatlarining xo'jalik yurituvchi subyektlar faoliyatiga ta'siri ham ijobiy, ham salbiy bo'lishi mumkin. Ijobiy tomoni shundaki, soliq xizmatlarining samaradorligi bozorning barcha ishtirokchilari uchun qulay maydonni ta'minlaydi, soliq qonunchiligi buzilishining oldini oladi va soliq to'lovchilar hamda davlat o'rtasidagi munosabatlarda shaffoflikni yaratadi.

Boshqa tomondan, haddan tashqari byurokratiya va yuqori soliq yuki tadbirkorlik subyektlari faoliyatiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Samarali ishlamaydigan soliq xizmatlari biznes uchun qiyinchiliklar tug'dirishi, uning rivojlanishini sekinlashtirishi, soliq to'lashdan bo'yin tovlash va qonunchilikka rioya qilmaslikni rag'batlantirishi mumkin. Soliq xizmatlari samaradorligini prosedura va texnologiyalarni takomillashtirish, axborot tizimlaridan foydalanish, jarayonlarni avtomatlashtirish, soliqqa tortishni soddalashtirish va byurokrtiyaning kamaytirish orqali oshirish mumkin. Nosozliklar va qarama-qarshiliklarning

oldini olish uchun soliq qonunchiligining aniq talqin qilinishini ta'minlash ham muhimdir. Biroq, soliq xizmatlarining samaradorligi faqat soliq tushumlarini maksimal darajada yig'ish bilan bog'liq bo'lmasligi kerak. Shuningdek, maslahat berish, soliq masalalari bo'yicha treninglar o'tkazish, proseduralarni soddalashtirish, soliq yukini kamaytirish va boshqalar kabi biznes uchun imtiyozlarni hisobga olish muhimdir. Bu biznesni rivojlantirish, investitsiyalarni jalb qilish va mamlakatda iqtisodiy muhitni yaxshilash uchun qulay shart-sharoitlarni yaratishga yordam beradi.

Xulosa va takliflar.

Soliq to'lovchilarga xizmat ko'rsatishda fiskal instrumentlardan foydalanish muammolaridan biri bu vositalar tizimini joriy etish va qo'llanilishini murakkabligidir. Bu korxona va tashkilotlarning hisob-kitob tizimida sezilarli o'zgarishlarni va maxsus vositalarni talab qilishi mumkin. Buning asosiy yechimlaridan biri korxona va tashkilotlar uchun hisob-kitob tizimni joriy etish hamda qo'llab-quvvatlashda tavsiyalar va yordam olish uchun fiskal instrumentlar sohasidagi mutaxassislarga murojaat qilishlari kerak. Shuningdek, amalga oshirish jarayonini soddalashtiradigan va xarajatlarni kamaytiradigan elektron yoki veb-yechimlardan foydalanish imkoniyatiga e'tibor qaratish lozim. Ikkinchi navbatda muammolardan bo'lgan qonunchilikdagi o'zgarishlar va soliq organlarining talablariga muvofiq fiskal instrumentlarni muntazam ravishda yangilash va saqlash zarurati. Bu vaqt va resurslarni talab qiladigan jarayon bo'lishi mumkin. Bunda yechim sifatida korxona va tashkilotlar fiskal instrumentlar bilan bog'liq qonunchilikdagi o'zgarishlarni muntazam ravishda kuzatib borishlari va o'z tizimlarini shunga mos ravishda yangilashlari kerak.

Adabiyotlar/Jumepamypa/Reference:

Davlat soliq qo'mitasi ma'lumotlari. www.soliq.uz.

O'zbekiston Respublikasi Soliq kodeksi (2020) - Toshkent: G'afur G'ulom nashriyot uyi.- 640 b.

